

dr. sc. Tomislav Jelić - mr. sc. Željko Holjevac

GRADIŠĆANSKI HRVATI U MAĐARSKOJ I HRVATI U SLOVAČKOJ

**Analiza hrvatskih naselja u zapadnoj
Mađarskoj i Slovačkoj
Zagreb – Budapest – Bratislava:
Croatica, 2006., 298 str.**

Knjiga *Gradišćanski Hrvati u Mađarskoj i Hrvatima u Slovačkoj*, napisana i objavljena kao plod suradnje geografa Tomislava Jelića i povjesničara Željka Holjevca, djelo je o ogranku gradišćanskih Hrvata izvan austrijske pokrajine Gradišće, našim sunarodnjacima, pripadnicima hrvatske manjinske zajednice u zapadnoj Mađarskoj i Slovačkoj, čiji su preci napustili Hrvatsku tijekom turskih ratova u 16. stoljeću, a njihovi su se potomci održali na zapadnim rubovima Panonije do naših dana.

Računa se da je seobom iz hrvatskih zemalja prema zapadnoj Ugarskoj u 16. stoljeću bilo obuhvaćeno više od 100 000 ljudi, koji su se ondje nastanili u dvjestotinjak naselja. Od toga je danas, prema službenim podacima, preostalo oko 18 000 Hrvata u Gradišću te oko 3 500 Hrvata u zapadnoj Mađarskoj i oko 500 Hrvata u bratislavskom kraju. (Moravski su Hrvati poslije Drugoga svjetskog rata raseljeni i raspršeni po svijetu, a mnogi od njih danas žive u Beču.) Gradišćanski Hrvati u Mađarskoj i Hrvati u Slovačkoj, jednako kao i Hrvati u austrijskom Gradišću, danas su prirodni ogranak hrvatskoga naroda, a u isto vrijeme po mnogo čemu posve samosvojan dio hrvatskoga nacionalnog bića, nerazlučiv od životne zbilje zemalja na čijem tlu već stoljećima žive. Danas su svi oni objedinjeni u Europskoj uniji.

Osim u približno 50 naselja u Gradišću, Hrvati danas žive i u 14 naselja u zapadnoj Mađarskoj i četiri naselja oko Bratislave. To su sljedeća naselja: Petrovo Selo, Hrvatske Šice, Gornji Čatar, Narda, Temerje, Hrvatski Židan, Plajgor, Prisika, Unda, Koljnof, Vedešin, Umok, Kemlja i Bizonja (u zapadnoj Mađarskoj), odnosno Čunovo, Hrvatski Jandrof, Devinsko Novo Selo i Hrvatski Grob (u Slovačkoj). Hrvati na zapadnim rubovima Panonije

bili su do 1848. uglavnom zemljoposjednički podložnici na feudalnim vlastelinstvima. Bili su većinom skromni seljaci i vjerni katolici. Nekoliko desetljeća poslije ukidanja kmetstva 1848. započeo je njihov preporod. Vodeći preporoditelj bio je svećenik i pjesnik Mate Meršić-Miloradić, pokretač prvih novina (1910.) koje su se zvale „Naše novine“.

Poslije raspada Austro-Ugarske nakon završetka Prvoga svjetskog rata 1918. i podjele zapadne Ugarske između Austrije, Mađarske i Čehoslovačke stvorena je 1921. austrijska pokrajina Burgenland. Taj je naziv Miloradić ubrzo preveo izrazom Gradišće, što je u javnosti bilo dobro prihvaćeno. Većina zapadnougarskih Hrvata završila je unutar granica nove pokrajine, dok se manjina našla u Čehoslovačkoj ili je ostala u Mađarskoj. Prema hrvatskom nazivu nove austrijske pokrajine oni se od tada nazivaju gradišćanskim Hrvatima, neovisno o tome žive li većim dijelom u Gradišću ili manjim dijelom u srodnim etničkim ograncima preko granice u zapadnoj Mađarskoj te oko slovačkoga glavnog grada Bratislave.

U upravnom pogledu naselja Petrovo Selo, Hrvatske Šice, Gornji Čatar, Narda, Temerje, Hrvatski

Židan, Plajgor i Prisika pripadaju danas mađarskoj Željeznoj županiji (Vas megye), naselja Unda, Koljnof, Vedešin, Umok, Kemlja i Bizonja mađarskoj Jursko-mošonsko-šopronskoj županiji (Győr-Moson-Sopron megye). Naselja Čunovo, Hrvatski Jandrof i Devinsko Novo Selo pripadaju okrugu/kotaru Bratislava IV i V, a Hrvatski Grob okrugu/kotaru Senec, a oba okruga/kotara pripadaju Bratislavskom kraju u Slovačkoj. Glavni jezik u većini spomenutih naselja 1773. bio je hrvatski. U razdoblju između 1785. i 2001. godine udio Hrvata (prema materinskom jeziku) u ukupnom stanovništvu 14 naselja u dvjema spomenutim mađarskim županijama bio je najveći 1890. godine sa 77%, a u ukupnom stanovništvu četiriju naselja oko Bratislave 1880. godine sa 68,5 %. Modernizacija, depopulacija i asimilacija u 20. stoljeću izazvali su niz negativnih učinaka u ukupnoj sociokulturnoj zbilji hrvatskih manjinskih naselja. Danas natpolovični udio Hrvata ima samo nekoliko većih naselja (Petrovo Selo i Narda, a donekle se to može reći i za Koljnof). Udio Hrvata u svim ostalim naseljima manji je od polovice, često i od četvrtine i petine. Najlošija je situacija u Temerju, gdje Hrvata više gotovo i nema.

Znanstvena knjiga koja je pred nama koncipirana je kao vodič po suvremenim manjinskim hrvatskim naseljima zapadne Mađarske i bratislavskoga kraja u Slovačkoj, a strukturirana je kao interdisciplinarno, multiperspektivno i višedimenzionalno ostvarenje. Djelo u kojemu do izražaja dolaze različite popularne opservacije putopisne naravi zasnovano je u isto vrijeme na skrupuloznoj znanstvenoj analizi hrvatskih naselja i njihova prostornog i vremenskog konteksta s geografskog i povijesnog stajališta. U knjizi je, naime, riječ o povijesti, stanovništvu, okolišu, suvremenoj svakodnevicu i mnogim

drugim elementima ambijentalno prepoznatljive prošle i suvremene zbilje, obrađene na temelju primjene znanstvenoistraživačkih metoda u kombinaciji s terenskim radom. Uz nezaobilazan povijesni uvod i kratak opis svakog naselja u riječi i slici (prvo se obrađuju naselja u zapadnoj Mađarskoj, a zatim i naselja u Slovačkoj), knjiga sadrži grafikone i pregledne tablice koje zainteresiranom čitatelju trebaju omogućiti uvid u najvažnije statističke pokazatelje o kretanju broja Hrvata i njihovom udjelu u ukupnoj populaciji u širokom rasponu od 216 godina (1785.-2001.). Navedeni podaci upotrijebljeni su i kao podloga za što slojevitiju i pouzdaniju znanstvenu interpretaciju. Tekst je obogaćen mnoštvom fotografija i drugih ilustracija, prikupljenih istraživanjima u različitim arhivima, knjižnicama i na terenu – među Hrvatima zapadne Mađarske i Slovačke.

Na početku knjige nalaze se uvodne riječi iz pera predsjednika triju susjednih i prijateljskih zemalja: Hrvatske (Stjepan Mesić), Mađarske (László Solyom) i Slovačke (Ivan Gašparovič), a uz njih je uvodnu riječ priložila i ravnateljica Hrvatske matice iseljenika prof. Katarina Fuček. Pogovore su napisali dr. sc. Mijo Karagić (predsjednik Hrvatske državne samouprave u Mađarskoj) i doc. dr. sc. Juraj Cvečko (predsjednik Hrvatskog kulturnog saveza u Slovačkoj). Knjigu su recenzirali ugledni stručnjaci iz Hrvatske i Gradišća, a objavila ju je hrvatska izdavačka kuća „Croatica“ iz Budimpešte.

Knjigu možemo preporučiti geografima i povjesničarima, ali i ostalim zainteresiranim čitateljima u Hrvatskoj i izvan nje, napose našim sunarodnjacima u zapadnoj Mađarskoj i onima u Slovačkoj. Svima podjednako ona može poslužiti kao mjerodavna i pouzdana informacija te kao izvor brojnih novih spoznaja.